

Het NILO

Nederlandsch Instituut voor Lichamelijke Opvoeding ⁽¹⁾

In Nederland zijn zes ALO's waar leraren lichamelijke opvoeding worden opgeleid. Een aantal prominente vakcollega's is echter aan een ander instituut opgeleid: het Nederlandsch Instituut voor Lichamelijke Opvoeding te Amsterdam, het NILO. Onder hen onder anderen Carl Gordijn, Rein Bloem en het in 2013 overleden oudste lid van de KVLO Dries Beijerbergen van Henegouwen. Dit is het verhaal van de opkomst en ondergang van dit instituut.

TEKST FRANS KAANDORP EN KEES VAN TILBORG

De oprichting van het Nederlandsch Instituut voor de Lichamelijk Opvoeding in Amsterdam in 1912 moest een einde moeten maken aan de toenmalige situatie van vele kleine particuliere opleidingsinstituten en gestalte geven aan een nationaal opleidingsinstituut voor de lichamelijke opvoeding op academisch niveau. Maar is dat toen ook gelukt?

De eerste initiatieven voor vakscholen tot gymnastiekonderwijzer

Aan de opleiding voor onderwijzers werd in Nederland tot halverwege de negentiende eeuw nauwelijks aandacht besteed en aan die van gymnastiekonderwijzers al helemaal niet. De overheid subsidieerde een enkele rijkskweekschool en liet de rest over aan het particuliere initiatief. De in 1784 opgerichte Maatschappij tot Nut van het Algemeen werd een krachtige pleitbezorger van staatsonderwijs en ook van het onderwijs in de lichamelijke opvoeding.¹ Rond het midden van de negentiende eeuw nam deze organisatie hiervoor meerdere initiatieven. Eén daarvan was het oprichten van enkele normaalscholen waarbij ook lessen in de lichamelijke oefening gegeven werden.² Ondanks de – spaarzame – welwillende woorden van politici, intellectuelen, theologen en opvoedkundigen bleven daden uit en was er in de negentiende-eeuwse Nederlandse standenmaatschappij veel scepsis ten aanzien van gymnastiek als schoolvak. De in 1862 opgerichte Vereeniging van Onder-

wijzers in de Gymnastiek in Nederland (zoals de KVLO toen heette) hield zich aanvankelijk ook niet met de opleiding tot gymleraar bezig. In de eerste twintig jaar na de oprichting zijn hier vrijwel geen opmerkingen over te vinden in de jaarverslagen van deze vakvereniging. Zij had meer aandacht voor de richtingstrijd en de interne organisatie. En toen de vereniging tot de conclusie kwam dat aan de opleidingen een en ander schortte, bleef de overheid op afstand. Ook de gemeente Amsterdam, die eerder positief was over de lichamelijke oefening, verleende geen medewerking.³ Op 25 juli 1883 richtte de vakvereniging een verzoek aan de Amsterdamse gemeenteraad om een 'centrale kweekschool voor gymnastiek onderwijzers' te mogen starten in Amsterdam 'ter vorming van wetenschappelijk ontwikkelde en kundige onderwijzers'. Hierop antwoordde burgemeester Van Tienhoven echter afwijzend.

Vakscholen op academisch niveau in België, Duitsland en Scandinavië

Vraagstukken over lichamelijke opvoeding werden in de ons omringende landen wél op een wetenschappelijk niveau aangepakt. Dat gold ook voor de opleidingen. Aan het Koninklijk Centraal Instituut voor Lichamelijke Opvoeding in Stockholm, dat al in 1813 gesticht was door Per Henrik Ling (1776-1839), werden alleen officieren en universitaire studenten toegelaten. In Duitsland gaf de Deutsche Reichsausschuss für Leibesübung de aanzet voor de oprichting van de Sport-Hochschule



te Keulen en de Deutsche Hochschule für Leibesübungen te Berlijn, die beide tot het hoger onderwijs behoorden. In België bestond vanaf 1904 in Brussel de Ecole Supérieure d'Education Physique en ging het Institut Supérieur d'Education Physique in 1908 samen met de Rijksuniversiteit van Gent. Hiermee behoorde de opleiding lichamelijke opvoeding in België tot het universitair onderwijs. Terwijl in de ons omringende landen de opleiding van gymnastiekonderwijzer dus van staatswege was ingericht en tot het hoger onderwijs behoorde, bleef het belang van gymnastiek in Nederland bij de overheid onderbelicht en de opleidingen 'amateuristisch en 'eenmanszaken'.

Een omslag rond 1900

Rond 1900 vonden op allerlei terreinen van de maatschappij ontwikkelingen plaats, ook op het gebied van (lichamelijke) opvoeding en hygiëne. Men ging beseffen dat grote groepen van de bevolking in slechte, onhygiënische omstandigheden leefden en een aantal burgers vond dat daar iets aan gedaan moest worden. Aan het einde van de negentiende eeuw hebben in Nederland een groep artsen en geneeskundigen, de 'hygiënisten', een grote rol gespeeld bij de totstandkoming van de nationale en de stedelijke zorg voor de volksgezondheid. Hun aandacht richtte zich op de verbetering van de openbare hygiëne, de volksgezondheid en het milieu. Hierbij kwam - op breed terrein - meer aandacht voor de volksgezondheid en ook voor de lichamelijke opvoeding. Een tweede ontwikkeling was dat vanaf ongeveer 1880 de sport- en spelbeweging geïntroduceerd werd in Nederland. Deze beweging kende rond 1850 zijn oorsprong op

Vraagstukken over lichamelijke opvoeding werden in de ons omringende landen wél op een wetenschappelijk niveau aangepakt.

de voetbal- en rugbyvelden van de Engelse kostscholen zoals Eton, Harrow en Rugby en kreeg steeds meer beoefenaren onder de rijkere burgerij. Veel van de nu nog bestaande sportclubs zijn eind negentiende- en begin twintigste eeuw, opgericht door - kinderen van - welgestelde Nederlanders.⁴ Een gevolg hiervan was ook dat meer en meer aandacht besteed werd aan de lichamelijke opvoeding van de jeugd. Daarnaast vroeg de toename van de deelname aan het onderwijs om meer vakleerkrachten in het middelbaar onderwijs, die voldoende intellectueel ontwikkeld waren. Op de opleiding voor onderwijzers, de normaalscholen, die

Contact

keesenlily@home.nl

Literatuur verwijzingen

KVLO-archief: NI 1: verslagen van de 'leraarsvergaderingen' van Het Nederlandsch Instituut voor de Lichamelijke Opvoeding van 5-11-1912 tot en met 12-09-1919

Archief KVLO: R 7

Kaandorp, F (2011). Vakkbekwame gymnastiekonderwijzers. Bachelorscriptie geschiedenis. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 39 p.

Kaandorp, F (2013). We hebben gym! Master Cultuurgeschiedenis. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 92 p.

Lichamelijke opvoeding (jaargangen 1913 tot en met 1935)

Mirck, B. (2011). AGOV 100 jaar; ALO 86 jaar; Terugblikken vanaf de zijlijn, wordt omzien in bewondering. Lezing gehouden op 14-10-2011 tijdens het congres ter gelegenheid van beide jubilea.

Tilborg, C.G.A.T. van (2000). Sedimenten van sentimenten: 75 jaar Academie voor Lichamelijke Opvoeding Tilburg. Tilburg: Fontys Sporthogeschool. Deel 1: Status nascendi 1924-1956, p. 36-41.

Veke, JH van der (1931). Over volksklassen, V.K.F., N.I.L.O., en inspectie. In: Bakker, M.C.; Doderer, J.H.; Rippe, P.J. (eds.) (1931). AGOV: Feestnummer ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Amsterdamsche Gymnastiek-Onderwijzers Vereeniging, opgericht 18 april 1931. Feestnummer ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan. 18 april 1931. S.l.: s.n., 60 p.

In deel twee van dit verhaal wordt verteld over de oprichting van het NILO en over de factoren die leidden tot de ondergang van het NILO.



alleen avondonderwijs gaven, kon men namelijk al terecht na zes jaar lagere school. Daarna kon men examens doen voor de LO-akten. En vervolgens kon men doorgaan voor een MO-akte. Dit kon ook zonder les, men gaf zich immers individueel op voor deze staatsexamens.

Rond 1900 klonken steeds meer geluiden om ook de opleiding in de lichamelijke opvoeding te professionaliseren.

mens. Het niveau van deze leraren was begrijpelijk niet vergelijkbaar met college-leraren in andere vakken, die academisch opgeleid waren. Vaak ging men, voor dat men examens ging doen, alleen maar een of enkele keren naar een praktiserend leraar lichamelijke oefening die, aan huis, een soort repetitiecursus gaf. Rond 1900 klonken steeds meer geluiden om ook de opleiding in de lichamelijke opvoeding te professionaliseren. De eenmansopleidingen waarbij men enkele lessen volgde en vervolgens examens deed, werd door de vakwereld langzamerhand als archaisch beschouwd. Ook de resultaten van de examens bleven bedroevend; de roep om een vakschool werd steeds



luider. Vanwege het ontbreken van financiële steun van de rijksoverheid en gemeentelijke overheden werden rond 1910 meerdere particuliere initiatieven genomen tot oprichting van vakscholen voor de lichamelijke opvoeding. ■